

بررسی ظرفیت پذیرش گردشگری با تاکید بر توسعه پایدار

مطالعه موردی: سرعین

میرستار صدرموسوی^۱ محمدرضا پورمحمدی^۲ افشار حاتمی^{۳*}

- ۱- استاد گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تبریز
- ۲- استاد گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تبریز
- ۳- کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تبریز

چکیده

هدف این پژوهش سنجش و ارتقاء ظرفیت پذیرش گردشگری شهر سرعین در راستای توسعه پایدار گردشگری بوده و ظرفیت پذیرش این شهر با در نظر گرفتن رویکرد مقصد محور در ابعاد مختلف زیست محیطی، اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی سنجیده شده است. این پژوهش به‌لحاظ هدف، کاربردی و به‌لحاظ ماهیت و روش تحقیق، توصیفی-تحلیلی است. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسش‌نامه استفاده شد و حجم نمونه با استفاده از روش کوکران تعیین شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و ضریب همبستگی پیرسون در نرم‌افزار SPSS استفاده شد. بررسی نتایج، بیانگر آن است که توسعه گردشگری در شهر سرعین به لحاظ اقتصادی و اجتماعی-فرهنگی متناسب با ظرفیت پذیرش این شهر بوده؛ اما در مقابل توسعه گردشگری بیشتر از ظرفیت پذیرش زیست محیطی-کالبدی این شهر بوده است. نتایج آزمون فرضیات بیانگر آن است که رابطه مستقیم و معناداری بین امکانات گردشگری و تعداد گردشگران و همچنین رابطه مستقیم و معناداری بین تعداد گردشگران و کیفیت تجربه گردشگری وجود دارد. در نهایت پیشنهاداتی برای توسعه پایدار گردشگری و افزایش ظرفیت پذیرش شهر سرعین ارائه گردید.

واژه های کلیدی: گردشگری پایدار، ظرفیت پذیرش، کیفیت تجربه گردشگری، سرعین.

* نویسنده رابط: afsharhatami@yahoo.com

مقدمه

صنعت گردشگری به عنوان یکی از مهم‌ترین پدیده‌های هزاره سوم طی نیم قرن اخیر با رشد تصاعد گونه خود تأثیر به‌سزایی در رشد و پویایی اقتصاد و تبادل فرهنگی کشورها داشته است. به‌طوری که بسیاری از صاحب‌نظران، قرن حاضر را قرن گردشگری نامیده‌اند (اشرف زاده و دیگران، ۱۳۸۹: ۸۴). طبق پیش‌بینی سازمان تجارت جهانی تا سال ۲۰۲۰ میلادی، تعداد جهانگردان به رقمی بالغ بر ۶/۱ میلیارد نفر خواهد رسید. با این حال توسعه گردشگری همانند توسعه جهانی توجهی به عناصر و بسترهای ایجاد کننده این صنعت نداشته و با هدف سودآوری و افزایش رفاه اجتماعی آثار مخربی را به همراه داشته، به همین دلیل در این میان تصویر نادرست و نامناسبی از رابطه گردشگری و محیط به جا گذاشته است. از این رو متولیان امر مقصدهای گردشگری با اتخاذ محدودیت‌ها و راه‌حل‌های مناسب در جهت توسعه پایدار گردشگری برآمده‌اند (حسن پور و دیگران، ۱۳۹۰: ۱۲). در این راستا از زمان پیدایش و ظهور گزارش برولند^۱ تحت عنوان آینده مشترک ما (کمیسسیون محیط زیست و توسعه جهانی ۱۹۸۷) بسیاری از پژوهشگران، کشورها و سازمان‌ها تلاش کرده‌اند تا اهداف و مقاصد توسعه پایدار را در عمل پیاده کنند (T. G. KO, James, 2001: 1). در این نظریه‌ها از تکنیک‌ها و مدل‌های کاربردی و ضروری مختلفی استفاده می‌شود، که از جمله این تکنیک‌ها، مدل ظرفیت پذیرش (تحمل) گردشگری است. ظرفیت تحمل حوزه مقصد عبارت است از: تعداد بازدید کنندگانی که می‌توانند در یک حوزه مقصد حضور داشته باشند، قبل از این که اثرات منفی آنها بر محیط زیست و بر روی نگرش روانشناختی گردشگران یا روی سطح پذیرش جامعه میزبان نمایان شود (Martin and Uysal, 1990: 327). در دهه‌های اخیر رشد و توسعه صنعت گردشگری و اتخاذ آن به عنوان یکی از فعالیت‌های عمده اقتصادی از طرف کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه و رقابت مقاصد عمده گردشگری در جهت جذب گردشگران، برنامه‌ریزان را بر آن داشته تا جهت افزایش درآمدهای حاصله از فعالیت‌های گردشگری به دو مقوله مهم توجه نمایند: اول افزایش رضایت گردشگران و کیفیت تجربه گردشگری، دوم تلاش در جهت حفظ منافع میزبان (Inskeep, 1991: 15). دور از ذهن نیست که دستیابی به این دو مهم تنها از طریق شناسایی، تعیین و ارتقاء ظرفیت پذیرش گردشگری این مقاصد میسر می‌گردد. زیرا توسعه فعالیت‌های گردشگری بیش از ظرفیت پذیرش این مقاصد، باعث کاهش کیفیت تجربه گردشگری و افول میزان رضایت جوامع میزبان و نارضایتی آنان از توسعه فعالیت‌های گردشگری می‌گردد. گردشگران نقاط مختلفی را به عنوان مقاصد گردشگری مورد توجه قرار می‌دهند، از مناطق بکر طبیعی تا سایت‌های تاریخی، فرهنگی، نمایشگاه‌ها و فستیوال‌ها و تمامی این مقاصد از محیط طبیعی ویژه و خاص خود برخوردار بوده و غالب آنها نیز از جمعیتی در حوزه نفوذ عملکردی و توزیعی خود برخوردارند که این دو محیط یعنی محیط طبیعی و انسانی این مقاصد متأثر از توسعه فعالیت‌های گردشگری خواهند بود. اگر شکل توسعه فعالیت‌های گردشگری ناپایدار بوده و منطبق با ظرفیت پذیرش محیطی و انسانی این مقاصد

^۱ -Brundtland

نباشد، دیر یا زود این مقاصد با افول بازار گردشگری روبرو خواهند شد و گردشگری این مقاصد از رونق خواهد افتاد (طیبیان و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۲). نمونه موردی این تحقیق شهر سرعین می‌باشد که با توجه به وجود جاذبه‌های متعدد از جمله آب گرم‌های معدنی متعدد که خواص درمانی دارند و به شهر چشمه‌های بهشتی معروف شده است و همچنین داشتن آب و هوای سالم، قرارگیری در دامنه کوه سبلان، داشتن محیط زیبای ییلاقی که مورد توجه گردشگران بسیاری در سطوح مختلف محلی، ملی و بین‌المللی قرار دارد، به طوری که سالانه بیش از پنج میلیون گردشگر را جذب می‌کند؛ اما به نظر می‌رسد که این مقصد گردشگری نیز به مانند سایر مقاصد گردشگری در طی دهه‌های اخیر به صورت نامدون و بدون برنامه رشد یافته که اگر چنین روندی ادامه داشته باشد، در سال‌های آتی با مشکلاتی مواجه خواهد شد. برای بارگذاری فعالیت‌های گردشگری یکی از مباحث مهم در این زمینه یعنی ظرفیت تحمل یا پذیرش منطقه است که از دو بعد کالبدی و انسانی باید مطالعه کرد که در این تحقیق محقق به تعیین و بررسی ظرفیت پذیرش انسانی (روانی) گردشگری شهر سرعین پرداخته است. بنابراین فرضیه‌هایی که در این مقاله بررسی می‌گردد، عبارتند از:

- بین امکانات گردشگری و تعداد گردشگران رابطه معناداری وجود دارد.
- بین تعداد گردشگران و کیفیت تجربه گردشگری رابطه معناداری وجود دارد.

مبانی نظری

ظرفیت پذیرش گردشگری

در هر جامعه‌ای رابطه‌ی قوی بین جامعه، اقتصاد و محیط وجود دارد. عوارض جغرافیایی و محیطی مزایای خاص مکانی ایجاد می‌کنند که مردم و فعالیت‌های اقتصادی را جذب می‌کند. فعالیت‌های انسانی و الگوهای زندگی اغلب بر اساس شرایط محیطی و منابع که همزمان بر آنها تأثیر می‌گذارند، به وجود می‌آیند. اغلب بعضی عوامل تأثیراتی بر مردم و فعالیت‌های آنها دارد. مسأله مهم در این خصوص ظرفیت تحمل یا پذیرش سیستم برای پذیرفتن تغییرات است، همچنین مفهوم آستانه و محدودیت‌ها را پیش رو می‌آورد که اساس مفهومی ظرفیت پذیرش در برنامه‌ریزی و مدیریت گردشگری است. به صورت نظری ظرفیت تحمل یا پذیرش می‌تواند به عنوان مدت زمانی که تعدادی از کاربران از یک مکان تفریحی یا گردشگری استفاده می‌کنند، بیان شود که هر ساله می‌تواند بدون زوال ظرفیت طبیعی یا فیزیکی مورد استفاده گردشگران قرار گیرد (Coccosis and Parpairis, 1992:156). تعاریف اولیه از ظرفیت پذیرش متمرکز بر تک‌بعدی بودن مانند بیولوژی یا اجتماعی است. به هر حال تعریف و تفسیرهای اخیر نیازمند دستاورد چند بعدی است که جنبه‌های کمی و کیفی را ترکیب کند. وجود گونه‌های مختلف ظرفیت پذیرش محیطی، فیزیکی و ادراکی و روانی در یک مکان به وسیله پیرس^۱ پیشنهاد شده است. به طور واضح تعاریف ساده بالا در یک چهارچوب سیستماتیک تفسیرهای مختلف از پتانسیل ظرفیت پذیرش است (Pearce, 1989:56). در برنامه‌ریزی

^۱ - Pearce

گردشگری ظرفیت پذیرش حداکثر سطح پذیرش توسعه گردشگری در یک مکان است. اگرچه سطح مفهومی ظرفیت پذیرش به سادگی درک و پذیرفته می‌شود در عمل با مشکلاتی روبه‌رو است. به همین خاطر کاربرد مفهوم در مطالعات گردشگری مختلف محدود به بعد اندازه‌گیری است (Gold, 1980:42). بررسی ظرفیت پذیرش در برنامه‌ریزی محیطی برای هدایت تصمیم‌گیری‌ها درباره کاربری زمین است. تکنیک پایه‌ای است که به‌طور وسیع برای تعریف ظرفیت یک مکان برای پذیرش حداکثر سطح توسعه مانند گردشگری، کشاورزی، صنعت، ساخت و ساز زیربنایی یا روبنایی و سایر موارد به کار می‌رود (Ortolano, 1984: 68). همان‌گونه که فعالیت‌ها مختلف است، ظرفیت پذیرش مطابق کاربری‌های خاص قابل تعریف است. براین اساس هر مکانی ظرفیت پذیرش خاص و کاربرد خاص دارد. در جدول (۱) انواع تعاریف ظرفیت پذیرش آورده شده است.

جدول ۱: تعاریف مختلف از ظرفیت پذیرش

اندازه‌گیری ظرفیت مکان که امکان بازدید گردشگران از آن است و محدودیت‌های آن که هر مکانی ممکن است از اثرات گردشگری رنج ببرد.	Middleton and Hawkins 1988
میزان فعالیت انسان که یک مکان می‌تواند بدون تخریب محیط، تأثیر منفی بر محیط یا کاهش کیفیت تجربه گردشگری بپذیرد.	Chamberlin 1997
حداکثر تعداد افرادی که ممکن است از مکان گردشگری همزمان بدون تخریب محیط و کاهش غیرقابل قبول در کیفیت تجربه گردشگران بازدید کنند.	WTO 1997
حداکثر تعداد گردشگرانی که می‌توانند در محلی حضور یابند بدون آنکه موجب تخریب بیش از اندازه محیط شوند و یا باعث نزول کیفیت تجربه گردشگری شوند.	Hovinen and Middleton 1988
سطحی از رشد گردشگری که مردم محلی عدم تعادل را در توسعه گردشگری ملاحظه نمایند.	D.Amore 1998
ظرفیت جذب گردشگر در یک مقصد گردشگری، قبل از محسوس شدن آثار منفی گردشگری در نگاه جمعیت محلی	O'Reilly 1986
ابزاری که در آن غالباً تأثیر متقابل فعالیت‌های تفریحی یا اکوسیستم طبیعی یا نیمه طبیعی و نیز مراجعه کنندگان با یکدیگر در نظر گرفته می‌شود.	Inskeep 1991
بررسی ظرفیت پذیرش شیوه اساسی در فرایند برنامه‌ریزی است که در نهایت توسعه و حدود استفاده بازدیدکنندگان را تعیین می‌کند.	Cooke and Getz 1982-3

منبع: (حسن پور و دیگران، ۱۳۹۰: ۲۰)

کیفیت تجربه گردشگری

اگرچه تعاریف زیادی در مورد رضایت ارائه شده است، ولی رضایت به وسیله میزان رضایت یا ناراضایتی یک مشتری از خرید قبلی از محصول یا خدمت مشخص می‌شود. در مورد مسافرت موت ینهو (۱۹۸۷) عنوان کرد که رضایت یا ناراضایتی از سفر قبلی به تجربه آن مربوط می‌شود. پیزام، نیومن و ریچل (۱۹۸۷) بیان می‌کنند که رضایت گردشگر به مقایسه بین تجربه یک گردشگر از مقصدی که از آن دیدن کرده و انتظاری که در مورد آن مقصد داشته، بیان می‌شود. مطالعه رضایت گردشگران نه تنها برای مدیران و دانشگاهیان یک موضوع مهم تلقی می‌شود بلکه برای گردشگران نیز مهم است. براساس مطالعات انجام شده رضایت از زندگی به رضایت فردی از سلامتی، شغل، خانواده و تفریح بستگی دارد. در گردشگری مانند خدمات دیگر، تجربه کیفیت گردشگری به علت نامحسوس بودن، پویایی و ذهنی بودن پیچیده است. تجربه کیفیت گردشگری شامل ترکیبی پیچیده از اجزای محسوس، عینی و عملی (یعنی؛ مسافرت، خوراک، نوشیدنی و تفریح) و هم‌چنین اجزای نمادین، احساسی و خوشی (یعنی؛ لذت، خندیدن، داشتن لحظات خوش و جامعه گرایی) است (Coccosis H. N., Parpairis, 1995:158).

شاخص‌های ظرفیت پذیرش

شاخص‌ها فرصت‌های مهمی را برای تعریف ظرفیت پذیرش گردشگری فراهم می‌آورند. شاخص‌ها غالباً به عنوان پیش نیاز تدوین استراتژی گردشگری محسوب می‌شوند. به‌کارگیری شاخص‌ها انعکاسی از فشارها و وضعیت عوامل کلیدی مانند ویژگی‌های خاص بومی و رفتارهای خاص است که به عنوان ابزاری در جهت تحلیل سیستم و معرفی شدت محدودیت‌های ظرفیت پذیرش گردشگری به کار می‌روند. کاربرد شاخص‌ها نیازمند به‌کارگیری آنها در جهت اهداف تعیین شده و حساسیت مکان‌های تحت مطالعه می‌باشد. در این زمینه سه نوع شاخص در ترکیبات ظرفیت پذیرش گردشگری پیشنهاد شده است. جداول ۲، ۳ و ۴ شاخص‌های ظرفیت پذیرش را نشان می‌دهد.

جدول ۲: شاخص‌های فیزیکی ظرفیت پذیرش

نواحی شهری	کمپ کوهستانی	نواحی روستایی	نواحی حفاظت شده	جزایر	نواحی ساحلی	نوع نواحی
	H	H	H	H	H	محیط طبیعی
H			H			کیفیت هوا
	H		H			آلودگی صوتی
H				H		انرژی
H	H		H	H	H	آب

پسماند	H	H		H	H	H
آثار فرهنگی	H	H	H	H	H	H
زیرساخت گردشگری	H	H	H	H	H	H
زمین	H	H	H		H	H
چشم انداز	H	H		H	H	
حمل و نقل					H	H

H: دارای اولویت بالا (High priority) منبع: (Coccosis H. Maxa A.2002:55-56)

جدول ۳: شاخص‌های اجتماعی - جمعیتی

نوع نواحی	نواحی ساحلی	جزایر	نواحی حفاظت شده	نواحی روستایی	کمپ کوهستانی	نواحی شهری
جمعیت		H	H	H	H	
مسیرهای گردشگر	H	H	H		H	H
رفاه اجتماعی		H		H	H	
امنیت و سلامتی	H	H		H		H
اثرات روانشناختی	H		H	H	H	

H: دارای اولویت بالا (High priority) منبع: (Coccosis H. Maxa A.2002:55-56)

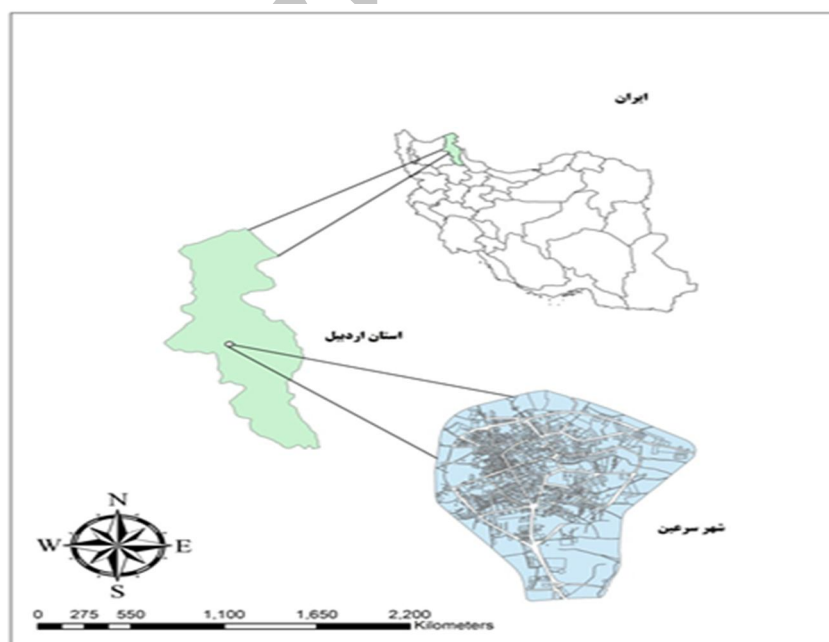
جدول ۴: شاخص‌های اقتصادی ظرفیت پذیرش

نوع نواحی	نواحی ساحلی	جزایر	نواحی حفاظت شده	نواحی روستایی	کمپ کوهستانی	نواحی شهری
سرمایه گذاری و درآمدهای گردشگری	H	H		H	H	H
اشتغال	H	H		H	H	
هزینه و درآمد عمومی	H	H		H	H	H
سیاست توسعه گردشگری	H	H	H	H	H	H

H: دارای اولویت بالا (High priority) منبع: (Coccosis H. Maxa A.2002:55-56)

محدوده مورد مطالعه

در آخرین تقسیمات سیاسی ایران، شهر سرعین در استان اردبیل، شهرستان سرعین قرار گرفته است. این شهر از نظر موقعیت مطلق در مشخصات جغرافیایی ۴۸ درجه و ۴ دقیقه طول جغرافیایی و ۳۸ درجه و ۹ دقیقه عرض جغرافیایی واقع شده است و ارتفاع متوسط این شهر از سطح دریا در حدود ۱۶۷۰ متر می باشد. این شهر در ناحیه کوهستانی جنوب شرقی ارتفاعات سبلان واقع شده و توسط ارتفاعات متعدد در اطراف احاطه شده و در محل دره آبرفتی قرار گرفته است. بنابراین همانند کاسه‌ایی حدود ۶۰ متر از ارتفاعات اطراف خود پایین تر قرار گرفته است. بدین دلیل (دره‌ای بودن محل وقوع شهر) چشمه‌های آبگرم متعددی در این شهر وجود دارد. شهر سرعین با فاصله اندکی از محور بسیار قوی آستارا - اردبیل - سراب، قرار گرفته است. فاصله شهر سرعین از مرکز استان حدود ۲۷ کیلومتر بوده که فاصله آن از سه راهی اردبیل، سراب سرعین حدود ۷ کیلومتر می باشد. نزدیکی به محور پر رونق آستارا - اردبیل - سراب، از یک سو و داشتن جاده اختصاصی از سه راهی به سرعین، موقعیت بسیار مناسب ارتباطی را برای شهر پدید آورده است. در میان چشمه‌های آب گرم نیز چشمه گاو میش گلی با دبی متوسط ۸۶ لیتر در ثانیه و بش باجیلار با دبی متوسط ۹ لیتر در ثانیه مهمترین چشمه‌های آب گرم محسوب می شوند. مجموعاً در حوزه شهر سرعین ۱۱ چشمه آبگرم معدنی وجود دارد که متناسب با خصوصیات دمائی، تأسیسات و تجهیزات بهره‌برداری و میزان آشنائی مردم با آنها مورد بهره‌برداری قرار می گیرند. چشمه‌های آب گرم و مراکز آب‌درمانی سرعین، مهم‌ترین انگیزه سفر گردشگران به این شهر می باشد.

شکل ۱: نقشه موقعیت محدوده مورد مطالعه

منبع: ترسیمات نگارندگان

روش تحقیق

این تحقیق به لحاظ هدف کاربردی و به لحاظ ماهیت و روش تحقیق، توصیفی-تحلیلی است. پرسشنامه ابزار جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز پژوهش بود. برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران و برای انتخاب نمونه از روش نمونه‌گیری تصادفی استفاده شده است. برای اطمینان از پایایی پرسشنامه ابتدا تعداد ۳۰ پرسشنامه پیش‌آزمون گردید و پس از محاسبه آلفای کرونباخ مشخص شد که پرسشنامه مذکور از پایایی بالایی برخوردار است که در جدول شماره (۵) میزان آلفای کرونباخ آورده شده است. به تعداد ۱۲۰ پرسشنامه در بین گردشگران و ۱۲۰ پرسشنامه بین جامعه میزبان توزیع و جمع‌آوری شده است. برای تجزیه تحلیل اطلاعات از آمار توصیفی و ضریب همبستگی پیرسون در نرم افزار SPSS استفاده شد. جهت تحلیل نظرات و کمی‌ساختن نتایج پرسشنامه از طیف لیکرت استفاده شده است که به این صورت دسته‌بندی می‌گردد. از کاملاً مخالفم با امتیاز ۱ تا کاملاً موافقم با امتیاز ۵، برخی سؤالات به بررسی ابعاد مثبت تأثیرات گردشگری و برخی از سؤالات به بررسی ابعاد منفی گردشگری پرداخته است. بدین صورت اگر میانگین نمرات سؤالاتی که به بررسی اثرات مثبت و منفی پرداخته بیش از ۳ باشد نشان می‌دهد که این تأثیرات مثبت یا منفی مورد تأیید جامعه میزبان بوده است و اگر میانگین سؤالات کمتر از ۳ باشد، نشان از عدم تأیید این اثرات از سوی گردشگران و یا جامعه میزبان می‌باشد. در این قسمت به بررسی نتایج پرسشنامه پرداخته می‌شود.

جدول ۵: آلفای کرونباخ

تعداد	آلفای کرونباخ
۴۲	۰.۸۳۷

منبع: محاسبات نگارندگان

بحث و یافته‌ها

برای بررسی تأثیرات گردشگری از نظرات جامعه میزبان استفاده شده است.

تأثیرات اجتماعی-فرهنگی گردشگری

جهت بررسی تأثیرات گردشگری بر وضعیت جامعه میزبان، تأثیرات اجتماعی-فرهنگی در دو دسته آثار مثبت و منفی دسته‌بندی شده است. جدول (۶) نشان دهنده تأثیرات مثبت توسعه گردشگری است. میانگین این بخش از سؤالات پرسشنامه ۳.۸۴ است. نشان دهنده این است که تأثیرات مثبت اجتماعی-فرهنگی مورد تأیید جامعه میزبان می‌باشد. این تأثیرات مثبت عبارتند از: شکل‌گیری تجربه ارزشمند ملاقات با دیگران، افزایش سطح آگاهی و دانش مردم، زنده نگه داشتن فرهنگ و حفظ هویت فرهنگی محلی در جامعه میزبان.

جدول ۶: آثار مثبت اجتماعی-فرهنگی گردشگری

واریانس	انحراف استاندارد	میانگین	حداکثر	حداقل	تعداد
۰.۴۵۲	۰.۶۷۲۱۰	۳.۸۴۷۲	۵.۰۰	۲.۳۳	۱۲۰
					اجتماعی-فرهنگی
					تعداد

منبع: محاسبات نگارندگان

جدول (۷) نشان دهنده تأثیرات منفی اجتماعی-فرهنگی توسعه گردشگری در جامعه میزبان است. میانگین سؤالات این بخش از پرسشنامه ۳.۲۲ است. نشان دهنده این است که تأثیرات منفی اجتماعی-فرهنگی توسعه گردشگری مورد تأیید جامعه میزبان بوده است. این تأثیرات منفی عبارتند از: استفاده بیش از حد گردشگران از جاذبه‌های تفریحی، افزایش ازدحام و شلوغی و افزایش بزهکاری در جامعه میزبان.

جدول ۷: آثار منفی اجتماعی-فرهنگی گردشگری بر جامعه میزبان

واریانس	انحراف استاندارد	میانگین	حداکثر	حداقل	تعداد
۰.۴۸۲	۰.۶۹۴۰۹	۳.۲۲۷	۴.۶۷	۲.۰۰	۱۲۰
		۸			اجتماعی-فرهنگی
					تعداد

منبع: نگارنده

مقایسه جدول (۶) و (۷) نشان می‌دهد که تأثیرات مثبت اجتماعی-فرهنگی توسعه گردشگری (۳.۸۴) بیشتر از تأثیرات منفی اجتماعی-فرهنگی توسعه گردشگری (۳.۲۲) بر جامعه میزبان بوده است.

تأثیرات اقتصادی گردشگری

جدول (۸) نشان دهنده آثار مثبت اقتصادی توسعه گردشگری بر جامعه میزبان است. میانگین حاصل از نمرات این بخش از پرسشنامه برابر با (۴.۲۴) است که نشان از تأیید تأثیرات مثبت اقتصادی گردشگری توسط جامعه میزبان است. این تأثیرات مثبت عبارتند از: ایجاد فرصتهای شغلی، ایجاد تنوع در مشاغل و افزایش سرمایه‌های اقتصادی جامعه میزبان.

جدول ۸: آثار مثبت اقتصادی گردشگری

واریانس	انحراف استاندارد	میانگین	حداکثر	حداقل	تعداد
۰.۵۶۲	۰.۷۴۹۶۸	۴.۲۴۱	۵.۰۰	۲.۳۳	۱۲۰
		۷			
					تعداد

منبع: محاسبات نگارندگان

جدول (۹) نشان دهنده آثار منفی اقتصادی توسعه گردشگری بر جامعه میزبان است. میانگین حاصل از نمرات این بخش از پرسش نامه (۳.۴۰) است. نشان دهنده این است که تأثیرات منفی اقتصادی توسعه گردشگری مورد تأیید جامعه میزبان بوده است. این تأثیرات منفی عبارتند از: افزایش قیمت زمین و مسکن شهری، کم یاب شدن برخی کالاها در فصول گردشگری و افزایش قیمت برخی کالاها و خدمات جامعه میزبان.

جدول ۹: آثار منفی اقتصادی گردشگری

واریانس	انحراف استاندارد	میانگین	حداکثر	حداقل	تعداد
۰.۵۷۴	۰.۷۵۷۷۳	۳.۴۰۸	۵.۰۰	۲.۰۰	۱۲۰
		۳			
					تعداد

منبع: محاسبات نگارندگان

مقایسه جدول (۸) و (۹) نشان می دهد که تأثیرات مثبت اقتصادی توسعه گردشگری (۴.۲۴) بیشتر از تأثیرات منفی اقتصادی گردشگری (۳.۴۰) بر جامعه میزبان بوده است.

تأثیرات زیست محیطی-کالبدی گردشگری

جدول (۱۰) آثار مثبت زیست محیطی-کالبدی توسعه گردشگری را نشان می دهد. میانگین حاصل از نمرات این بخش از پرسش نامه برابر با (۲.۹۹) است. نشان دهنده این است که آثار مثبت زیست محیطی-کالبدی توسعه گردشگری توسط جامعه میزبان مورد تأیید قرار نگرفته است. این تأثیرات عبارتند از: امکانات زیست محیطی-کالبدی بیشتر و بهتر، بهبود وضع خیابانها، معابر، فضای سبز و توجه بیشتر مسئولین به محیط زیست در جامعه میزبان.

جدول ۱۰: آثار مثبت زیست محیطی-کالبدی گردشگری

واریانس	انحراف استاندارد	میانگین	حداکثر	حداقل	تعداد
۰.۹۲۷	۰.۹۶۲۸۹	۲.۹۹۷۲	۵.۰۰	۱.۶۷	۱۲۰
					تعداد

منبع: محاسبات نگارندگان

جدول (۱۱) آثار منفی زیست محیطی-کالبدی توسعه گردشگری را نشان می‌دهد. میانگین نمرات حاصل از این بخش پرسش‌نامه برابر با (۳.۳۴) است. نشان دهنده این است که آثار منفی زیست محیطی-کالبدی توسعه گردشگری مورد تأیید جامعه میزبان بوده است. این تأثیرات عبارتند از: ایجاد آلودگی در شهر، صدمه زدن زباله‌ها و پسماندهای تولیدی گردشگران بر چشم‌انداز شهر و ساخت و سازهای بی‌رویه مرتبط با گردشگری (ویلاها، هتل‌ها ...) در جامعه میزبان.

جدول ۱۱: آثار منفی زیست محیطی-کالبدی گردشگری

واریانس	انحراف استاندارد	میانگین	حداکثر	حداقل	تعداد
۰.۷۰۷	۰.۸۴۰۶۸	۳.۳۴۱۷	۵.۰۰	۱.۶۷	۱۲۰
					تعداد

منبع: محاسبات نگارندگان

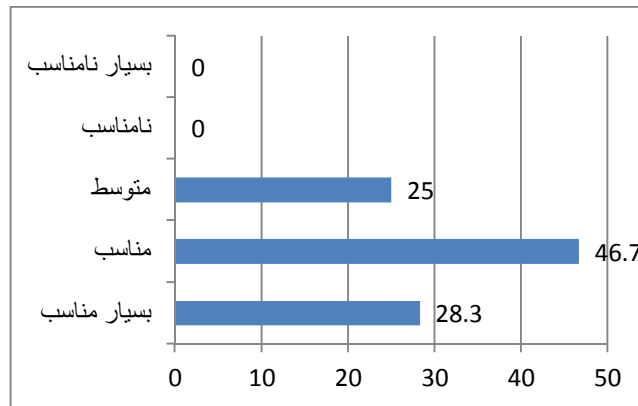
مقایسه جدول (۱۰) و (۱۱) نشان می‌دهد که آثار منفی زیست محیطی-کالبدی توسعه گردشگری (۳.۳۴) بیشتر از آثار مثبت زیست محیطی-کالبدی توسعه گردشگری (۲.۹۹) بر جامعه میزبان بوده است.

وضعیت امکانات گردشگری

برای بررسی وضعیت امکانات گردشگری از نظرات گردشگران استفاده شده است.

امکانات اقامتی

باتوجه به نتایج شکل (۲)، ۲۸.۳ درصد پاسخگویان وضعیت امکانات اقامتی را بسیار مناسب، ۴۶.۷ درصد مناسب، ۲۵ درصد متوسط ذکر کرده‌اند. در مجموع ۷۵ درصد پاسخگویان وضعیت امکانات اقامتی شهر سرعین را مناسب و بسیار مناسب بیان کردند.

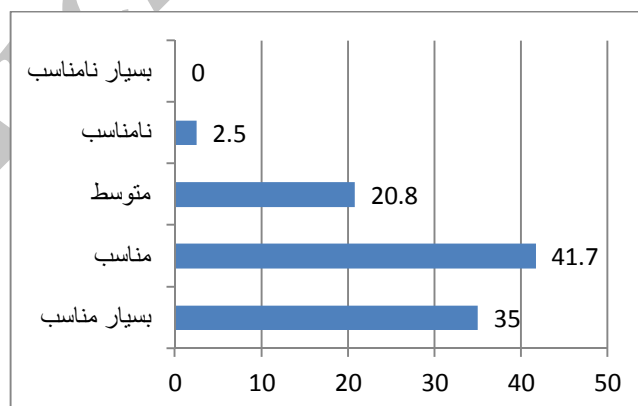

شکل ۲: وضعیت امکانات اقامتی

منبع: محاسبات نگارندگان

امکانات تفریحی

نتایج به دست آمده از شکل (۳) نشان می‌دهد که ۳۵ درصد پاسخگویان وضعیت امکانات تفریحی را بسیار مناسب، ۴۱.۷ درصد مناسب، ۲۰.۸ درصد متوسط، ۲.۵ درصد نامناسب، بیان کرده‌اند؛ ضمن این‌که هیچ یک از پاسخگویان وضعیت بسیار نامناسب را انتخاب نکرده‌اند. در مجموع ۷۶.۷ درصد پاسخگویان امکانات تفریحی شهر سرعین را مناسب و بسیار مناسب بیان کرده‌اند.

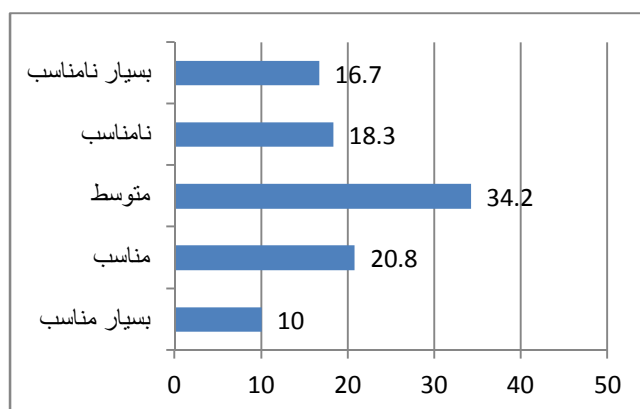
شکل ۳: وضعیت امکانات تفریحی

منبع: محاسبات نگارندگان

امکانات دسترسی

نتایج شکل (۴) نشان می‌دهد که ۱۶.۷ درصد پاسخگویان وضعیت امکانات دسترسی به جاذبه‌ها را بسیار نامناسب،

۱۸.۳ درصد نامناسب، ۳۴.۲ درصد متوسط، ۲۰.۸ مناسب، ۱۰ بسیار مناسب بیان کرده‌اند. در مجموع ۳۵ درصد پاسخگویان وضعیت امکانات دسترسی به جاذبه‌ها را نامناسب و بسیار نامناسب و ۳۰.۸ درصد مناسب و بسیار مناسب بیان کرده‌اند.

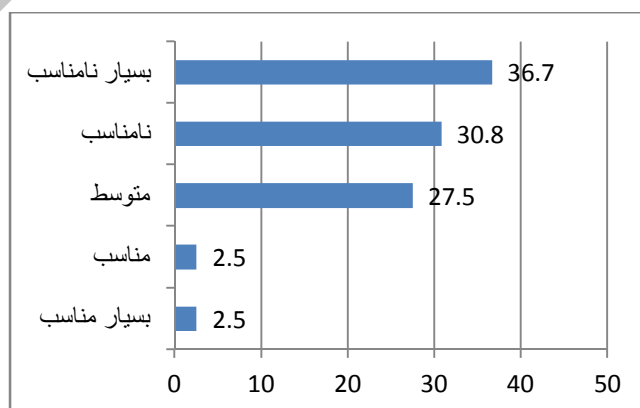

شکل ۴: وضعیت امکانات دسترسی

منبع: محاسبات نگارندگان

امکانات عمومی

بررسی نتایج شکل (۵) نشان می‌دهد که ۳۶.۷ درصد پاسخگویان وضعیت دسترسی به امکانات عمومی را بسیار نامناسب، ۳۰.۸ درصد نامناسب، ۲۷.۵ درصد متوسط، ۲.۵ درصد مناسب و ۲.۵ درصد بسیار مناسب بیان کرده‌اند. مقایسه ارقام نشان می‌دهد که در مجموع ۶۷.۵ درصد پاسخگویان وضعیت امکانات عمومی را نامناسب و بسیار نامناسب بیان کرده‌اند.

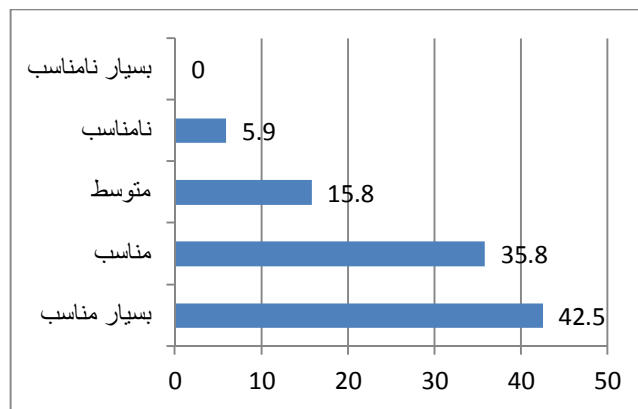
شکل ۵: وضعیت امکانات عمومی

منبع: محاسبات نگارندگان

وضعیت کیفیت تجربه گردشگری

وضعیت امنیت گردشگران

بررسی نتایج شکل (۶) نشان می‌دهد ۵۰.۸ درصد پاسخگویان وضعیت امنیت در طول اقامت در شهر را نامناسب، ۱۵.۸ درصد متوسط، ۳۵.۸ درصد مناسب، ۴۲.۵ درصد بسیار مناسب بیان کرده‌اند. در مجموع مقایسه ارقام نشان می‌دهد که ۷۸.۳ درصد پاسخگویان وضعیت امنیت در شهر سریعین مناسب و بسیار مناسب بیان کرده‌اند.

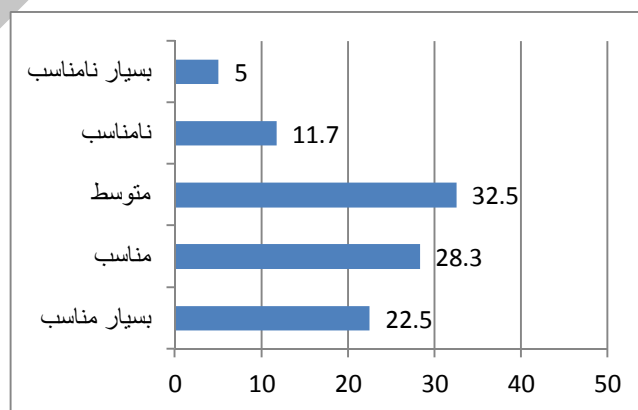

شکل ۶: وضعیت امنیت گردشگران

منبع: محاسبات نگارندگان

پذیرش و استقبال از گردشگران

نتایج شکل (۷) نشان می‌دهد که ۵ درصد پاسخگویان وضعیت پذیرش و استقبال جامعه میزبان از گردشگران را بسیار نامناسب، ۱۱.۷ درصد نامناسب، ۳۲.۵ درصد متوسط، ۲۸.۳ درصد مناسب و ۲۲.۵ درصد بسیار مناسب بیان کرده‌اند. در مجموع ۵۰.۸ درصد پاسخگویان پذیرش و استقبال جامعه میزبان از گردشگران را مناسب و بسیار مناسب بیان کرده‌اند.

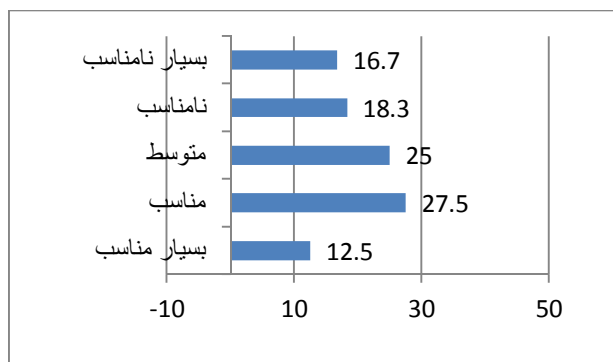

شکل ۷: وضعیت پذیرش و استقبال جامعه میزبان از گردشگران

منبع: محاسبات نگارندگان

دسترسی به امکانات تفریحی

بررسی شکل (۸) نشان می‌دهد که ۱۶.۷ درصد پاسخگویان وضعیت راحتی دسترسی به امکانات تفریحی را بسیار نامناسب، ۱۸.۳ درصد نامناسب، ۲۵ درصد متوسط، ۲۷.۵ درصد مناسب و ۱۲.۵ درصد بسیار مناسب بیان کرده‌اند. مقایسه ارقام نشان می‌دهد که در مجموع ۴۰ درصد دسترسی به امکانات تفریحی را مناسب و بسیار مناسب و ۳۵ درصد نامناسب و بسیار نامناسب بیان کرده‌اند.

شکل ۸: وضعیت دسترسی به امکانات تفریحی
منبع: محاسبات نگارندگان

آزمون فرضیات

برای آزمون فرضیات از نظرات گردشگران استفاده شده است.

آزمون فرضیه اول

بین امکانات گردشگری و تعداد گردشگران رابطه معنادار وجود ندارد. $H_0: r_{x,y} = 0$
بین امکانات گردشگری و تعداد گردشگران رابطه معنادار وجود دارد. $H_1: r_{x,y} \neq 0$

جدول ۱۲: نتایج حاصل از ضریب همبستگی پیرسون برای متغیر امکانات گردشگری

		امکانات گردشگری	تعداد گردشگر
امکانات گردشگری	ضریب پیرسون	۱	**۰.۴۲۵
	Sig. (2-tailed)		۰.۰۰۰
	تعداد	۱۲۰	۱۲۰
تعداد گردشگر	ضریب پیرسون	**۰.۴۲۵	۱
	Sig. (2-tailed)	۰.۰۰۰	
	تعداد	۱۲۰	۱۲۰

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

منبع: محاسبات نگارندگان

با توجه به جدول (۱۲) مشاهده می‌شود که مقدار معناداری $\text{sig} = /000 < /01$ است. به همین دلیل با اطمینان ۹۹ درصد فرضیه H_0 رد و فرضیه H_1 تأیید شده و این رابطه معنادار است. همچنین بر اساس این جدول می‌توان گفت شدت همبستگی بین دو متغیر امکانات گردشگری و تعداد گردشگران ۴۲/۵ درصد می‌باشد که این امر بیانگر رابطه مستقیم بین دو متغیر است. از سویی ضریب تعیین بین دو متغیر $0/1806$ می‌باشد که نشان دهنده این است که متغیر مستقل به میزان $18/06$ درصد می‌تواند متغیر وابسته را پیش‌بینی کند.

آزمون فرضیه دوم

بین تعداد گردشگران و کیفیت تجربه گردشگری رابطه معنادار وجود ندارد. $H_0: r_{x,y} = 0$
 بین تعداد گردشگران و کیفیت تجربه گردشگری رابطه معنادار وجود دارد. $H_1: r_{x,y} \neq 0$

جدول ۱۳: نتایج حاصل از ضریب همبستگی پیرسون برای متغیر امکانات گردشگری

		تعداد گردشگر	کیفیت تجربه گردشگری
تعداد گردشگر	ضریب پیرسون	۱	0.411^{**}
	Sig. (2-tailed)		۰.۰۰۰
	تعداد	۱۲۰	۱۲۰
کیفیت تجربه گردشگری	ضریب پیرسون	0.411^{**}	۱
	Sig. (2-tailed)	۰.۰۰۰	
	تعداد	۱۲۰	۱۲۰

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

منبع: محاسبات نگارندگان

با توجه به جدول (۱۳) مشاهده می‌شود که مقدار معناداری $\text{sig} = /000 < /01$ است. به همین دلیل با اطمینان ۹۹ درصد فرضیه H_0 رد و فرضیه H_1 تأیید شده و این رابطه معنادار است. همچنین بر اساس این جدول می‌توان گفت شدت همبستگی بین دو متغیر تعداد گردشگر و کیفیت تجربه گردشگری ۴۱/۱ درصد می‌باشد که این امر بیانگر رابطه مستقیم بین دو متغیر است. از سویی ضریب تعیین بین دو متغیر $0/1689$ می‌باشد که نشان دهنده این است که متغیر مستقل به میزان $16/89$ درصد می‌تواند متغیر وابسته را پیش‌بینی کند.

نتیجه گیری

در این پژوهش ظرفیت پذیرش گردشگری شهر سرعین در سه بعد زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی-فرهنگی بررسی شد. با مقایسه تأثیرات مثبت و منفی توسعه گردشگری ظرفیت پذیرش گردشگری شهر سرعین به لحاظ نظری به دست آمد. بررسی‌ها نشان داد که در بین تأثیرات مثبت توسعه گردشگری به ترتیب اثرات اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی دارای بیشترین تأثیر هستند؛ اما اثرات مثبت زیست محیطی کالبدی توسعه گردشگری مورد تأیید جامعه میزبان قرار نگرفت. همچنین بررسی تأثیرات منفی توسعه گردشگری نشان داد که به ترتیب ابعاد زیست محیطی-کالبدی، اقتصادی و اجتماعی-فرهنگی دارای بیشترین تأثیر منفی هستند. بررسی ظرفیت پذیرش گردشگری شهر سرعین به طور جداگانه به هر یک از ابعاد توسعه گردشگری نشان می‌دهد که به لحاظ زیست محیطی، توسعه گردشگری بیش از ظرفیت پذیرش زیست محیطی شهر سرعین بوده است. در مقابل به لحاظ اقتصادی و اجتماعی-فرهنگی توسعه گردشگری متناسب با ظرفیت پذیرش اقتصادی و اجتماعی فرهنگی این شهر بوده است. هرچند در برخی موارد توسعه گردشگری باعث افزایش قیمت مسکن، خدمات تفریحی و عمومی شده است، اما میزان اشتغال و درآمدی که گردشگری در شهر سرعین ایجاد کرده نشان می‌دهد که هنوز ظرفیت پذیرش شهر سرعین به لحاظ اقتصادی در وضعیت مناسبی قرار دارد. نتایج حاصل از آزمون فرضیات مشخص کرد که بین امکانات گردشگری و جذب گردشگر رابطه معنادار وجود دارد. یعنی هرچقدر میزان امکانات گردشگری بیشتر باشد به همان میزان باعث جذب گردشگران بیشتر خواهد شد. همچنین بین تعداد گردشگران و کیفیت تجربه گردشگران رابطه معناداری وجود دارد. یعنی هرچقدر تعداد گردشگران بیشتر باشد، به همان میزان کیفیت تجربه گردشگری پایین می‌آید.

پیشنهادات

بعد زیست محیطی-کالبدی

- اتخاذ تمهیدات لازم مسئولین برای توجه به وضعیت زیست محیطی و کالبدی شهر سرعین
- تبلیغات مناسب برای حفاظت از محیط زیست در شهر سرعین
- نصب سطل آشغال‌های تفکیک شده در سطح شهر
- تهیه و توزیع بروشورهای آموزشی و پخش آن در بین گردشگران و مردم برای حفاظت از محیط زیست
- احداث فضای‌های سبز و پارک‌های مناسب برای هدایت گردشگران به نقاط مشخص
- بهبود وضعیت معابر پیاده شهر سرعین
- شهرداری نیازمند اتخاذ تصمیمات مناسب در زمینه ارتفاع ساختمان‌های مرکز شهر برای جلوگیری از ندیده شدن دامنه‌های سبلان از مرکز شهر

بعد اقتصادی

- برگزاری مسابقات مختلف ورزشی مناسب فصول مختلف برای جذب گردشگر
- پایین آوردن قیمت برخی از خدمات از جمله قیمت برخی از آب گرم‌ها
- اتخاذ تصمیمات مناسب برای کاربری زمین شهری
- تجهیز شهر به لحاظ امکانات گردشگری برای طیف مختلف گردشگران
- برگزاری نشست بین ارگان‌های دولتی و خصوصی برای جذب سرمایه‌گذاری در شهر سرعین

بعد اجتماعی-فرهنگی

- برگزاری جشن‌هایی برای معرفی صنایع دستی، مراسمات محلی و فرهنگی شهر
- برگزاری مسابقات آشپزی در سطح ملی یا بین‌المللی برای معرفی ترویج فرهنگ و غذاهای سنتی شهر
- برگزاری نشست‌های تخصصی با مردم برای پذیرش و استقبال مناسب از گردشگران
- تهیه بروشورها، مجلات، فیلم‌های آموزشی رایگان به و توزیع آن بین مردم جهت وارد کردن آنها در فرایند جذب گردشگر
- ایجاد مراکزی در سطح شهر برای استقبال از گردشگران بین‌المللی
- تهیه بروشور یا مجلاتی برای معرفی شهر سرعین به زبان انگلیسی برای گردشگران بین‌المللی

Archive of SID

منابع و مأخذ:

۱. استعلاجی، ع.، اللهقلی نژاد، م. ۱۳۹۰. برنامه ریزی توسعه پایدار با تاکید بر گردشگری، فصلنامه جغرافیا، ۳۰(۹): ۱۴۴-۱۲۹.
۲. اشرف زاده، م.، مددی، ح.، خادمی، ن.، بنیادی، ص. ۱۳۸۹. ارزیابی آثار زیست محیطی پروژه های گردشگری ساحلی مطالعه موردی: شهر جهانگردی بین المللی خلیج فارس. مجله پژوهش های محیط زیست، ۱(۱): ۹۲-۸۳.
۳. حسن پور، م.، احمدی، ز.، الیاسی، ح. ۱۳۹۰. تعیین ظرفیت پذیرش گردشگری در مناطق کویری و بیابانی ایران نمونه موردی شهداد مرنجاب - بندر ریگ و مصر - فرحزاد. فصلنامه مطالعات گردشگری، ۱۴: ۱۹۷-۱۷۷.
۴. سیف الدینی، ف.، شعبانی فرد، م.، حسینی، ع.، رشیدی، م. ۱۳۸۹. سنجش کیفیت و ظرفیت گردشگری شهری براساس الگوی رفتاری گردشگران و جامعه میزبان نمونه موردی: شهر اصفهان، مجله پژوهشهای جغرافیای انسانی، ۷۱: ۸۷-۶۷.
۵. شعبانی فرد، م.، پوراحمد، ا.، حسینی، ع.، رشیدی، م. ۱۳۸۸. بررسی سنجش ظرفیت پذیرش گردشگری شهری و مدلسازی شهرهای گردشگری پایدار از بعد کالبدی نمونه موردی منطقه ۱۲ تهران، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۱۱(۱۴): ۷۴-۴۷.
۶. طیبیان، م.، ستوده، ا.، شایسته، ک.، چلبیانلو، ر. ۱۳۸۶. جستاری بر مفاهیم و روشهای برآورد کمی ظرفیت برد و ارائه یک نمونه کاربردی بر پایه تجربه برنامه ریزی راهبردی توسعه گردشگری دره عباس آباد- گنجنامه همدان، نشریه هنرهای زیبا، ۲۷: ۲۸-۱۷.
۷. فرهودی، ر.، شورچه، م. ۱۳۸۶. برآورد ظرفیت برد معبد آناهیتای شهر کنگاور، فصلنامه مطالعات جهانگردی، ۷: ۴۳-۱۹.
۸. محسنی، ر. ۱۳۸۸. گردشگری پایدار در ایران: کارکردها، چالش ها و راهکارها، مجله فضای جغرافیایی، ۹(۲۸): ۱۷۱-۱۴۹.
9. Coccossis, H., Maxa, A. 2002. Defining, measuring and evaluating carrying capacity in European tourism destinations. *Journal of the Aegean*, 14(2): 141-158.
10. Coccossis, H., Parpairis, A. 1996. Tourism and carrying capacity in coastal areas: *journal of european Experiences*, 10(12): 153-175.
11. Foster, David. 1997. Measuring customer satisfaction in the tourism industry. *third international & sixth national research conference on quality management, the center for management quality research at RMIT University, Melbourne, Victoria, Australia*. 25-35.
12. Gold, M. 1980. *Recreation planning and design*. First Edition. McGraw-Hill Press. 322P.
13. Inskip, E. 1991. *Tourism planning: an integrated and sustainable development*. First Edition. Van Nostrand Reinhold Press. 508P.
14. James, T. 2001. Assessing progress of tourism sustainability. *Annals of Tourism Research*, 28(3): 817-820.

15. Martin, S., Uysal, M. 1990. Examination of the relationship between carrying capacity and the tourism lifecycles: Management and policy implications. *Journal of Environmental Management*, 31:45-60.
16. Mexa, A., Collovini, A., Parpairis, A., Konstandoglou, M. 2001. Defining, measuring and evaluating carrying capacity in European tourism destinations, final report, Athens Press. 200P.
17. O'Reilly, A. 1986. Tourism carrying capacity: concepts and issues. *Journal of Tourism Management*, 10(4):254-258.
18. Ortolano L. 1984. Environmental planning and decision making. First Edition. Willey Press. 448P.

Archive of SID